

І. В. Андел

Екологічна міграція населення у регіонах України

Здійснено аналіз динаміки загострення екологічної ситуації та міграції населення на прикладі областей Західного регіону України. Виявлено залежність між темпами зростання чисельності вибухливих за межі регіону та темпами загострення екологічної ситуації, що свідчить про зростання частки вибухливих з екологічних причин, тобто зростання частки екологічних мігрантів.

Ключові слова: екологічна міграція, екологічні мігранти, екологічна ситуація, еколого-економічні проблеми, захворюваність населення, викиди шкідливих речовин, скидання забруднених зворотних вод, наявність відходів, кількість померлих, кількість вибухливих.

Постановка проблеми. З метою управління економічним розвитком країни світу вивчають і прогнозують міграційні процеси, причини їх виникнення, щоб одержати максимальну вигоду від географічної мобільності. Екологічна міграція викликана природними катаклізмами, стихійним лихом на сьогодні мало вивчена. До екологічних мігрантів можна зарахувати тих, чиє життя підлягало небезпеці внаслідок стихійних лих, техногенних аварій. В доповіді Глобальної комісії з міжнародної міграції розроблена така нова категорія, як екологічні мігранти, це люди, які змушені переселитись внаслідок екологічних катастроф. Відповідно до міжнародної класифікації міграцій населення, така причина міграції, як масштабні природні, техногенні надзвичайні ситуації і катастрофи, відносить її до екологічної міграції, а осіб, які змушені були залишити місце свого постійного проживання і переміщуються в межах своєї країни або перетинають її кордон внаслідок різкого погіршення стану навколишнього середовища, або через екологічні катастрофи називають «екологічними біженцями» або «екологічними мігрантами» [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню проблем активізації міграційних процесів присвячено праці вітчизняних науковців. Зокрема, теоретичні і прикладні аспекти міграційних процесів, форми прояву, причини та наслідки міграції для економіки України аналізують у своїх дослідженнях Е. Лібанова, О. Позняк, О. Малиновська, У. Садова. Форми взаємодії населення України та ЄС у процесі міграції трудових ресурсів аналізує В. Геєць.

На думку багатьох вчених такий напрям досліджень як екологічна міграція мало вивчений. Чорнобильська катастрофа, вибухи на шахтах, інші техногенні катастрофи, загострення екологічної ситуації – поштовх до визнання факту

© *І. В. Андел*, 2013.

можливої міграції населення у зв'язку з екологічним неблагополуччям. У зв'язку з цим дамо власне визначення категорії «екологічний мігрант», екологічний мігрант – це людина, яка змушена переселитись з території, де екологічна ситуація така, що вона загрожує здоров'ю, життю населення у даному часі, на перспективу. Погіршення екологічної ситуації на території може бути викликане екологічним лихом, техногенною катастрофою, забрудненням довкілля внаслідок діяльності підприємств.

Мета і завдання статті. Метою статті є виявлення залежності між виїздом населення за межі областей та загостренням екологічної ситуації у Західному регіоні України. Це передбачає розв'язання таких завдань: висвітлити та проаналізувати динаміку екологічної ситуації в областях за основними показниками, проаналізувати динаміку виїзду населення за межі території областей Західного регіону України.

Виклад основного матеріалу. Встановлено, що екологічна ситуація є проявом антропоприродної взаємодії, яка характеризується просторовою диференціацією взаємодії суб'єктів в межах конкретного природного середовища. Екологічна ситуація це певний стан антропоприродної взаємодії суб'єктів з конкретним середовищем. Зміна природного середовища внаслідок техногенного впливу, що веде до порушення структури та функціонування природних систем і призводить до негативних соціальних, економічних та інших наслідків розглядається як екологічна проблема [1].

До еколого-економічних проблем, які відображають сутність антропоприродної взаємодії, належать: проблема збалансування господарського природокористування та збереження сприятливого екологічного середовища, тобто досягнення відповідності між ресурсовикористанням і збереженням сприятливих для людини і довкілля якостей природних компонентів; проблема забезпечення економічно ефективного природокористування, тобто отримання достатнього економічного ефекту від використання певних видів ресурсів, які перевершують можливі негативні зміни і втрати в навколишньому середовищі; проблема дотримання відповідності між темпами використання природних ресурсів і пов'язаною з цим зміни природного середовища, з одного боку, та зростанням економічних витрат для збереження та відтворення достатньої якості природного середовища, з іншого; проблема недостатнього правового урегулювання питань природокористування стосовно різних форм власності і господарювання; проблема зростання згубної дії зміненого природного середовища на здоров'я населення.

Екологічні ситуації характеризують загальний сукупний екологічний стан усіх об'єктів певної території в певний проміжок часу, і на відміну від екологічного стану, повинні враховувати і можливі зміни екологічних

станів об'єктів внаслідок природних або антропогенних факторів, особливо якщо існує загроза зовнішнього впливу. За ступенем відхилення від норми екологічні ситуації діляться на: задовільні, конфліктні, напружені, критичні, кризові, катастрофічні [3].

Загострення екологічної ситуації на території певного регіону можна охарактеризувати за станом довкілля, з використанням показників зростання захворюваності населення, зростання захворюваності населення працездатного віку, зростання захворюваності дітей, зростання смертності немовлят, зростання смертності населення працездатного віку, зростання міграції через погіршення природного середовища. До факторів, що впливають на стан довкілля, можна віднести викиди шкідливих речовин у атмосферу, скиди забруднених вод, накопичення відходів, сповільнення відтворення довкілля, до показників стану довкілля можна віднести зростання концентрації шкідливих речовин у водних об'єктах, ґрунтах, атмосфері, зменшення територій під охороною тощо. Зростання викидів шкідливих речовин, зростання скидання забруднених зворотних вод у природні поверхневі об'єкти, зростання наявності відходів, що впливає на загострення екологічної ситуації в областях Західного регіону України показано у табл. 1-3.

З табл. 1 видно, що найбільший вплив на загострення екологічної ситуації за рахунок темпів зростання викидів шкідливих речовин спостерігався у Волинській області у 2007 р., у Закарпатській області у 2007 р., 2008 р., 2011 р., у Івано-Франківській області у 2007-2011 рр., у Львівській області у 2007-2008 рр., 2011 р., у Рівненській, Тернопільській, Чернівецькій областях у 2007 р. та у 2010-2011 рр.

З табл. 2 видно, що найбільший вплив на загострення екологічної ситуації за рахунок темпів зростання скидання забруднених зворотних вод у природні поверхневі об'єкти спостерігався у Волинській, Львівській областях у 2007 р., у Рівненській області у 2008 р., 2011 рр., Тернопільській області у 2011 р., Чернівецькій області у 2007-2008 рр.

З табл. 3 видно, що найбільший вплив на загострення екологічної ситуації за рахунок темпів зростання наявності відходів на території областей спостерігався у Волинській області у 2007-2008 рр., 2011 р., Івано-Франківській області у 2007-2009 рр. та 2011 р., у Рівненській області у 2007 р., 2010-2011 рр., Тернопільській області у 2007 р.

Внаслідок зростання темпів викидів шкідливих речовин, темпів стоків забруднених вод, темпів наявності відходів відбулося загострення екологічної ситуації, погіршення здоров'я населення, зростання чисельності померлих, що висвітлено у табл. 4.

З табл. 4 видно, що саме у 2007-2008 рр. у Львівській, Івано-Франківській областях, у 2007 р. у Рівненській, Чернівецькій областях, у Рів-

Таблиця 1

Темпи зростання викидів шкідливих речовин на території областей
Західного регіону України у 2006-2011 рр., %*

	2007	2008	2009	2010	2011	Середнє значення за 2006-2011 рр.
Україна	105,17	97,54	89,92	103,74	102,70	99,81
Волинська область	117,86	96,97	87,50	100,00	92,86	99,04
Закарпатська область	125,45	102,90	95,77	100,00	102,94	105,41
Івано-Франківська область	102,18	91,88	91,16	82,65	122,22	98,02
Львівська область	122,11	105,17	95,08	97,41	104,42	104,84
Рівненська область	113,79	93,94	83,87	107,69	110,71	102,00
Тернопільська область	123,08	97,92	93,62	104,55	102,17	104,27
Чернівецька область	142,50	92,98	100,00	103,77	101,82	108,21

* Складено автором на основі джерел: [4; 5].

Таблиця 2

Темпи зростання скидання забруднених зворотних вод у природні поверхневі об'єкти на території областей Західного регіону України у 2006-2011 рр., %*

	Роки					Середнє значення за 2006-2011 рр.
	2007	2008	2009	2010	2011	
Україна	99,05	70,78	64,74	98,75	92,43	85,15
Волинська область	400,00	100,00	100,00	100,00	25,00	145,00
Закарпатська область	92,31	100,00	91,67	72,73	37,50	78,84
Івано-Франківська область	80,77	90,48	89,47	88,24	33,33	76,46
Львівська область	105,00	31,75	98,33	100,00	89,83	84,98
Рівненська область	60,00	186,67	85,71	41,67	200,00	114,81
Тернопільська область	100,00	100,00	66,67	100,00	150,00	103,33
Чернівецька область	114,29	137,50	90,91	70,00	71,43	96,82

* Складено автором на основі джерел: [4; 5].

Таблиця 3

Темпи зростання наявності відходів на території областей Західного регіону України у 2006-2011 рр., %*

	2007	2008	2009	2010	2011	Середнє значення за 2006-2011 рр.
Україна	100,00	104,45	99,22	98,73	94,76	99,43
Волинська область	185,71	130,77	88,24	100,00	113,33	123,61
Закарпатська область	12,20	100,00	80,00	100,00	100,00	78,44
Івано-Франківська область	107,42	103,27	113,56	85,58	118,30	105,63
Львівська область	100,13	99,50	79,80	19,78	97,87	79,41
Рівненська область	118,27	101,63	100,80	107,94	115,44	108,81
Тернопільська область	200,00	50,00	100,00	100,00	100,00	110,00
Чернівецька область	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00	0,00

* Складено автором на основі джерел: [4; 5].

Таблиця 4

Темпи зростання кількості померлих у областях Західного регіону України у 2006-2011 рр., %*

	Роки					Середнє значення за 2006-2011 рр.
	2007	2008	2009	2010	2011	
Україна	101,23	99,39	93,87	99,35	95,39	97,85
Волинська область	99,33	100,67	94,00	98,58	95,68	97,65
Закарпатська область	103,91	97,74	96,15	96,00	97,50	98,26
Івано-Франківська область	102,26	97,79	95,49	100,00	95,28	98,16
Львівська область	100,74	97,06	97,73	99,22	96,09	98,17
Рівненська область	100,72	100,71	95,04	97,01	94,62	97,62
Тернопільська область	100,00	93,96	102,14	100,70	95,14	98,39
Чернівецька область	115,13	98,54	95,56	100,78	95,38	101,08

* Складено автором на основі джерел: [4; 5].

ненській області у 2010 р. найбільше зростали темпи кількості померлих, що співпадало з темпами зростання факторів впливу, викидів шкідливих речовин, стоків забруднених вод. Загострення екологічної ситуації мало вплив на міграційні процеси, чисельність вибулих, що представлено у табл. 5.

З табл. 5 видно, що найбільше зростання темпів виїзду за межі областей відбувалось у роках найбільших темпів зростання загострення екологічної ситуації, та у роках наступних після цього, у Львівській, Рівненській областях у 2007 р., у Чернівецькій області у 2007 р., у 2010 р. у Тернопільській, Чернівецькій областях.

Висновки. Отже, з табл. 4-5 видно, що між виїздом населення за межі території та загостренням екологічної ситуації є прямий зв'язок. При виїзді за межі держави частина вибулих називає як основну причину загострення екологічної ситуації, але не завжди і не всі усвідомлюють, що змінюють місце проживання в основному через порушення навколишнього середовища, часто пояснюючи своє рішення іншими соціальними чи економічними причинами.

Виїзд населення за кордон, зростання частки вибулих з екологічних причин призводить до зменшення кількості та погіршення якості трудових ресурсів, старіння нації, що в свою чергу не сприяє економічному розвитку, а відповідно покращенню екологічної ситуації. Отже, необхідна активна боротьба з деградацією навколишнього середовища, загостренням екологічної ситуації, що полягає у боротьбі із скороченням лісових масивів, опустелюванням,

Таблиця 5

Темпи зростання вибулих з областей Західного регіону України
у 2006-2011 рр., %*

	Роки					Середнє значення за 2006-2011 рр.
	2007	2008	2009	2010	2011	
Україна	65,37	142,31	91,29	104,39	100,51	100,77
<i>Області</i>						
Волинська	75,50	119,40	96,51	104,02	89,87	97,06
Закарпатська	45,37	181,40	88,97	96,94	96,56	101,85
Івано-Франківська	31,02	282,04	97,50	104,31	96,56	122,29
Львівська	25,45	339,91	93,98	107,04	102,61	133,80
Рівненська	36,05	264,31	92,94	99,24	103,89	119,29
Тернопільська	23,44	405,66	95,67	104,32	97,58	145,34
Чернівецька	42,50	224,60	92,29	106,04	96,59	112,40

* Складено автором на основі джерел: [4; 5].

забрудненням довкілля. Це дозволить зменшити небажану екологічну міграцію, зменшити потоки трудових ресурсів з регіонів, що зменшить чисельність виїжджаючих за межі України. Необхідно здійснити своєчасні заходи з покращення стану навколишнього середовища у місцевостях загострення екологічної ситуації для запобігання збільшення міграції у перспективі.

Список використаних джерел

1. Кочуров Б. И. Геоэкология (география экологических ситуаций) / Б. И. Кочуров. – М. : Изд-во МГОПУ, 1998. – 121 с.
2. Региональная конференция по рассмотрению вопросов беженцев, добровольно перемещенных лиц, других форм добровольных перемещений и возвращающихся лиц в странах СНГ и соответствующих соседних государствах: Проект // Программа действий. – Женева, 1996. – 30-31 мая; CISCONF/1996/5, 20 мая 1996 г. – 40 с.
3. Сухарев С. М. Основи екології та охорони довкілля / С. М. Сухарев, С. Ю. Чундак, О.Ю. Сухарева. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – Режим доступу : <http://eco.dt-kt.net/books/book-7/>.
4. Статистичний щорічник України / Державна служба статистики України ; [за ред. О.Г. Осауленка]. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2011. – 553 с.
5. Статистичний щорічник України / Державна служба статистики України ; [за ред. О.Г. Осауленка]. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2012. – 554 с.

Андел І.В. Екологіческая міграція населення в регіонах України.

Осуществлен анализ динамики обострения экологической ситуации и миграции населения на примере областей Западного региона Украины. Выявлена зависимость между темпами роста численности выбывших за пределы региона и темпами обострения экологической ситуации, которая свидетельствует о росте части выбывших по экологическим причинам, о росте экологических мигрантов.

Ключевые слова: экологическая миграция, экологические мигранты, экологическая ситуация, эколого-экономические проблемы, заболеваемость населения, выбросы вредных веществ, сброс загрязненных обратных вод, наличие отходов, количество умерших, количество выбывших.

Andel I.V. Ecological Migration of Population in the Regions of Ukraine.

The analysis of dynamics of intensifying of ecological situation and amount of migration of population on the example of areas of the Western region of Ukraine. Dependence is deduced between the rates of increase of quantity of drop-out outside a region and rates of intensifying of ecological situation that testifies to the increase of part of drop-out on ecological reasons, id est increase of part of ecological emigrant.

Keywords: ecological migration, ecological emigrant, ecological situation, ecological- economic problems, morbidity of population, extrass of harmful substances, upcast of muddy reverse waters, presence of wastes, amount of the dead, amount of drop-out.